

досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. ХХ ст.). – К.: Наукова думка, 2001. – 560 с.; **21.** Матеріали установчого з'їзду Соціалістичної партії України // Матеріали I–V з'їздів Соціалістичної партії України / За ред. О.Мороза. – К.: Вибір, 1997. – Т. 1: 1991–1994. – С. 11–42; **22.** Михальченко Н.И. Украинское общество: трансформации, модернизация или лимитроф Европы? – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 2001. – С. 440 с.; **23.** Незалежність потребує підтримки народу // Голос України. – 1991. – 12 вересня. – С. 3; **24.** Плав'юк М. Перед і після проголошення незалежності України // Пам'ять століть. – 2002. – № 3. – С. 3–17; **25.** Полешко А. Конституционный процесс в Украине: замыслы и реалии // Украина сегодня. Хроника – анализ – прогноз. Бюллетень КЦПІК. – 1993. – № 3–4. – С. 19–25; **26.** Про проект нової Конституції України: Постанова Верховної Ради України від 1 липня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 37. – Ст. 550; **27.** Современная политическая история России (1985 – 1987 годы). Т. 1. Хроника. – М.: Духовное наследие, 1997. – 989 с.; **28.** Стабілізувати політичну ситуацію. Доповідь Л.Кравчука на позачерговій сесії ВРУ // Голос України. – 1991. – 27 серпня. – № 165. – С. 4; **29.** Толстов С. Конституційний процес в історичній ретроспективі // Ста-новлення владних структур в Україні (1991 – 1996) / Редкол.: О.Гарань, В.Кулик, О.Майборода. – К.: Центр політичного аналізу газети „День”, 1997. – С. 66–88; **30.** Указ Президента України „Про проведення всеукраїнського референдуму з питання нової Конституції України” //

Урядовий кур'єр. – 1996. – 27 червня. – С. 2; **31.** УРСР. Закон. Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Прийнятий 3 липня 1991 р. № 1268–ХІІ // Відомості Верховної Ради України УРСР. – 1991. – № 33. – С. 443; **32.** УРСР. Закон. Про народне обговорення важливих питань життя Української РСР // Радянська Україна. – 1988. – 7 червня. – С. 1; **33.** Федоренко В. Референдум чи опитування? Повернемося у 1991 рік (Інститут референдуму: світовий досвід і Україна) // Віче. – 1998. – № 7. – С. 133–142; **34.** Шаповал В. Референдум як форма безпосередньої демократії // Вибори та демократія. – 2005. – № 2. – С. 4–18.

Nataliya Rotar

Participation of the Ukrainian People in Discourse of Independence and Constitutional Process

The paper studies the formation of discursive model of political participation of citizens of Ukraine started in the process of discussing the idea of independence and the draft basic law of our state. However, concentration of main characters occurred during national political discourse, which subject field was defined by re-comprehension to essences, vector of the change and principles of operation of Ukraine's political system, bolted in the Constitution of 1996. In mid 1990s the political discourse in Ukraine gained the line and format of the game, which nature directs the person to visual perception of politicians, visual complicity, modeling mobilization of attention, which is always situational on its nature.

Key words: political participation, political discourse, independence of Ukraine, constitutional process.

УДК: 329

© Віталій Семенко
(м. Чернівці)

ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ ЯК ІНСТИТУТ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА

В статті досліджуються особливості та основні ознаки політичної партії. Детально проаналізовано її основні визначення, висновки видатних теоретиків, які займалися дослідженням політичних партій. Також показано зв'язок партій, як інституту посередництва між громадянським суспільством і державою. Виявлено основні теоретичні та методологічні підходи провідних вітчизняних та зарубіжних вчених до предмету аналізу. Як підтверджує світовий досвід, важливу роль у процесах змін сучасного світу відіграють політичні партії, тому також віддзеркалено їх роль в період трансформаційних, модернізаційних процесів.

Ключові слова: політична партія, демократія, політична система, партійна організація.

Політична партія як складова демократії у суспільстві і як одне з найважливіших досягнень цивілізації продовжує залишатися необхідним інститутом сучасного суспільно-політичного життя. У наш час є ряд робіт, які присвячені різним аспектам вивчення політичних партій. Основні визначення, особливості партії як інституту демократичного представництва, її ролі для держави та громадянського суспільства у своїх працях досліджували М. Вебер,

Р. Міхельс, М. Острогорський, Дж. Ла Паломбара, А. Панеб'янку, М. Примуш, Ю. Шведа, Т. Шмачкова та ін. Виходячи з актуальності та досягнень вітчизняної та зарубіжної політичної науки, автор ставить за мету вивчення політичних партій, їх поєднання з політичним життям суспільства. З огляду на поставлену мету, автор визначив такі дослідницькі завдання: розглянути основні визначення політичних партій; проаналізувати їх поєднання з демократичними цінностями у політичному житті.

У сучасний період політична партія є однією з найкращих форм участі конкретної людини в політичному житті [24, с. 234]. Історичний досвід людства доводить, що лише політичні партії можуть краще та дієвіше представляти інтереси народу [23, с. 95]. Партійність як феномен суспільного життя є постійним супутником державної організації [10, с. 50]. Партії ідентифікують, відбирають, формулюють та концентрують інтереси великих соціальних груп у сфері політичних дій, які адресуються як виборцям, так і урядам [22, с. 19]. Отже, політичні партії не лише виражають інтереси тих чи інших соціальних груп, а й активно беруть участь у формуванні цих інтересів [20, с. 100].

Політична партія, за визначенням С. Рябова, – це „організована певним чином частина соціальної спільноти, класу, яка покликана висловлювати й захищати інтереси цієї спільноти, домагатися їх дотримання й виконання. Висуваючи своїх представників для обрання до парламенту, прагнучи конституційним шляхом здобути визначальну позицію в ньому, політичні партії можуть одноосібно або в коаліції з іншими партіями формувати склад органів виконавчої влади, визначати загальний політичний курс країни, здійснювати керівництво державними органами, вирішувати громадські справи” [13, с. 12].

Партії – це своєрідна запорука прийняття правильних рішень, оскільки вони одночасно є вираженням інтересів суспільства та засобом їх реалізації. Однак, це можливо лише за умови, якщо політичні партії мають реальну вагу у суспільстві, можуть вільно конкурувати у боротьбі за державну владу. Таким чином, головною складовою політичних відносин є стосунки між партіями, які виявляються саме на терені відношення до державної влади [14, с. 127]. Попри значення для партій парламентської діяльності, головне їх завдання – оволодіння урядовою владою, що зумовлює вирішальну роль політичних партій в утворенні й діяльності уряду [21, с. 130]. Партії є достатньо стійкими та внутрішньоорганізованими об’єднаннями людей, основне призначення яких полягає у прямому чи опосередкованому виконанні владних функцій, участі в політиці або у здійсненні впливу на владу [9, с. 379]. Слід зауважити, що існуючі політичні сили повинні керуватися тим, що метою політики є суспільна консолідація, консенсус, а боротьба – це лише засіб досягнення цього стану [9, с. 383].

Політичні партії стали релевантними й незамінними інститутами політики, здатними генерувати політичні цілі і вносити динаміку в соціальний розвиток. Саме партії як стабільні організації, що володіють переважним правом на легальну боротьбу за політичну владу, можуть гіпостазувати довільно обрані соціальні протиріччя, нав’язуючи цим суспільству свою матрицю політичного життя.

Політичні партії як своєрідні інститути посередництва між громадянським суспільством і державою з’явилися в ХІХ ст. у період розширення загального виборчого права. Політична партія розглядалася, як організація, яка переслідувала мету завоювання посад у державних органах внаслідок конкурентної боротьби за голоси виборців [2, с. 12]. Політичні партії, як відомо, – лише інструмент у політичній боротьбі. Але вони, безумовно, впливають на зміну культурно-ідеологічної орієнтації, вимагаючи відповідного консенсусу або припускаючи конфлікт [24, с. 232]. Усі визначення інституту політичних партій історично пропонуються в межах категоріальної схеми: партії – це організації, що прагнуть досягти фізичного контролю над урядованням, визначаючи кандидатів для певних структур та отримання політичного визнання й перемоги над конкурентами у виборчому процесі [1, с. 286].

Найбільш прийнятним є те визначення поняття політичної партії, яке пов’язане з *політикою*, мистецтвом управляти державою. Близьким до даного визначення є термін, запропонований М. Вебером, який розумів під політичною партією громадську організацію, що спирається на добровільне прийняття членів, спрямована на завоювання влади для власного керівництва й забезпечення активним членам відповідних умов (духовних і матеріальних для отримання певних матеріальних чи особистих привілеїв [3, с. 142; 26, с. 113]. На думку М. Вебера, хто займається політикою, той прагне до влади як до засобу, який має інші цілі (ідеальні чи егоїстичні), або до влади *заради неї самої*, щоб насолоджуватися почуттям престижу [4, с. 213].

У сучасному світі, як відомо, також існує велика кількість визначень політичної партії. Усього їх відомо близько двохсот. І тому що в політологічній літературі не було, та й дотепер немає єдиного підходу щодо цього поняття, то висловлювалася навіть пропозиція відмовитися від спроб дати визначення партії.

Серед численних, часом суперечливих думок, висловлених у західній політології з цього питання, можна виділити кілька напрямів. Перший складають визначення, в яких робиться акцент на зв’язок політичних партій з виборчим процесом. Другий напрям пов’язаний з особливостями структури партій, тривалістю їхнього існування, різними факторами їхньої *соціальної стійкості* і т.і. Його можна охарактеризувати як структурний. Третя група політологів, забезпечуючи своєрідне доповнення другого напрямку, розглядає партії винятково під кутом зору їхніх функціональних особливостей, а також місця і ролі в політичній системі суспільства. Вони вважають підхід до визначення партії з погляду її функціональної значимості найбільш прийнятним. Деякі політологи виступають за використання в процесі вивчення політичних партій структурно-функціонального підходу, намагаються відобразити в понятті *політична партія* соціальний аспект [8, с. 53-54]. У політологічній літературі виділяються й інші підходи і методи в дослідженні цієї проблеми: – історичний; – біхевіористський; – функціонально-системний; – ідеологічний; – доктринальний, який базується на ліберальній традиції, за якою партії – це групи людей, ідеологічно пов’язані між собою (Б. Констан) [17, с. 319]; – класовий (марксистська концепція) пов’язує виникнення і функціонування партій з класовим представництвом; – інституціональний, за яким партія є політичним інститутом, що діє в політичній системі (Р. Міхельс, М. Острогорський, М. Дюверже) [11; 15; 29].

В сучасній теорії політичних партій є і досі актуальними розробки класичних теоретиків М. Вебера, Р. Міхельса, М. Острогорського. Висновки М. Острогорського дали поштовх для подальших досліджень політичних партій. Він був першим, хто піддав науковому аналізу діяльність партії як великої організації. М. Острогорський ототожнював

демократію з особистою участю партійних мас в управлінні. Він прийшов до висновку, що в кожній масовій партії влада знаходиться в руках партійного апарату, *кокусу*. Кокус – це механізм, який дає змогу невеликій групі людей контролювати і спрямовувати поведінку мас [26, с. 109-110]. Тому партії, незалежно від прихильності до певної ідеології, неминуче набувають недемократичного характеру. М. Острогорський пропонував явно утопічний метод – заміну постійно діючих партій вільними об'єднаннями, громадськими асоціаціями для досягнення певної мети.

Німецький теоретик політичних партій Р. Міхельс, винахідник залізного закону олігархії, взагалі поєднав діяльність партійних структур із загибеллю демократії. Він вважав демократію несумісною з партіями ні щодо їхньої внутрішньої організації, ні на державному рівні [26, с. 111-113]. Р. Міхельс зауважує також, що „демократія в сучасному суспільстві перебуває у стані глибокої кризи і, більше того, демократія взагалі є недосяжним ідеалом” [11, с. 19], стверджуючи, що кожна організація неминуче веде до олігархізації. Пізніше він прагнув довести, що олігархізація є позитивною якістю партії і впливає з неодмінного історичного досвіду, що вожді ніколи не віддають свою владу масам, а тільки іншим вождям.

На основі класичних теорій, закладених М. Острогорським [15], Р. Міхельсом [11], М. Вебером [3], продовжується формування сучасної теорії політичних партій. Найбільш авторитетною і широкоплановою є робота відомого французького соціолога М. Дюверже „Політичні партії” [5]. Вона здобула міжнародне визнання завдяки тому, що вчений описав походження і сутність політичних партій, закони їх функціонування в рамках різних політичних режимів і виборчих систем. Для М. Дюверже сучасні політичні партії це ті партії, які виникають у період становлення загального виборчого права як єдиного способу легітимації влади та якісного розширення прав парламенту, що здатні реалізувати загальне виборче право і завоювати парламентську більшість шляхом нормального використання інститутів демократичного суспільства [5, с. 4].

Криза європейського парламентаризму, реалії тоталітарних режимів у всіх формах ніби підтверджували сформульований Р. Міхельсом *олігархічний закон*: політичні партії, подібно до будь-якої ієрархічно побудованої організації, перероджуються в ту чи іншу форму олігархії. Але вчений безкомпромісно заявляв: „Режим без партій – це режим без демократії” [5, с. 9]. В різних наукових розвідках по-різному визначається рівень дослідження, досягнений після дискусії, що тривала десятиліттями й точилася з різною інтенсивністю, дискусії щодо підтвердження або спростування тези про нерозв'язане протиріччя між організацією та демократією [12, с. 23].

У період після Другої світової війни політичні партії намагаються стати *всеохоплюючими партіями* (*catch-all parties*). Це поняття було вперше використане

А. Кіркхаймером (1966 р.) [30]. Вводячи нову дефініцію в теорію політичних партій, вчений пояснює її наступним чином. По-перше, ерозія жорстких соціальних меж між групами послабляла політичну ідентифікацію населення і розмивала старі залежності між їх інтересами та партіями. По-друге, економічне зростання і політика загального добробуту змусили розробляти партійні програми, які захищали інтереси не окремих груп, а всього або майже всього населення. По-третє, розвиток засобів масової інформації дав можливість партійним лідерам звертатися до всіх виборців разом, а не до якоїсь їх групи. Це зробило виборців швидше покупцями партій, а не активними учасниками [18, с. 140]. Система всеохоплюючих партій ще більше зміцнює інститут лідерства в партіях. Дж. Блондель зазначав, що „виборці підтримують політичні партії, виходячи з емоційного ставлення до них (негативного або позитивного) та оцінки персонального складу партійної організації, особливо лідерів” [28, с. 56].

Партії, звичайно, не варто вважати супердемократичним елементом, оскільки вони уособлюють, поряд з демократичним, і олігархічне начало у політиці. Компромісна думка, представлена прихильниками М. Дюверже, які шукають розумні підстави для продовження століття представницької демократії. Вони вважають, що вищі партійні структури повинні жорстко контролюватися партійними масами. Не виключено, що відома популярність останнього підходу й дозволила поширитися переконанню, що партія з істинно демократичними цілями і внутрішньою організацією здатна демократизувати *окостенілі* партійні системи Заходу. Вчені і частково суспільна думка майже повірили в партії нової хвилі як у *свіжу кров* для представницької демократії [27, с. 231-232].

Вагому роль відіграють політичні партії в період трансформаційних, модернізаційних процесів, які призвели до *розмороження* партійних систем Європи, починаючи з останніх десятиріч минулого століття. У 60-70-х рр. ХХ ст. стали втрачати свою попередню гостроту конфлікти між працею і капіталом, між державою і церквою, між конфесіями, соціальні й ідеологічні розбіжності, що, власне, й привели свого часу до утворення політичних партій. Програмно-політичний профіль партій стає розмитішим, починається ерозія їх традиційної електоральної бази, руйнуються попередні стійкі зв'язки виборців з партіями через соціальні або релігійні чи ідеологічні мотиви [19, с. 67].

Утім, хоча загалом криза європейських партій торкнулася суті їх позиції в політичному світі, наклала відбиток на їх організацію і структуру членства, модифікувала відносини з населенням, партії виявилися спроможними знайти вихід із кризи. І це позначилося появою нового покоління партійних організацій, які одержали назви картельних партій, партій професіоналів, медіа-партій, мінімальних партій. Дослідники виділяють лише початкову

стадію формування таких партій (багато хто пов'язує її початок із 1970-ми роками), але їх ознаки явно простежуються в партійних системах Австрії, Данії, Німеччини, Фінляндії, Норвегії, Швеції, частково й Великої Британії, Франції [18, с. 138].

І хоча демократична модель не є ідеальною, проте вона є оптимальною для сучасної цивілізації. „Ми маємо потребу у політичній культурі дискусій, яка відповідала б духу античних міст-полісів, що стали колыскою демократії”, – стверджує О. Лафонтен [7, с. 146]. Як зазначає О. Ренней, „політичні партії створили демократію” і „сучасна демократія не уявляється інакше, як у партійному вигляді” [25]. Отож партії і надалі залишаються найважливішим компонентом демократії в постіндустріальному суспільстві. Лише вони, на відміну від інших громадських об'єднань, які обмежуються вузькими груповими чи локальними інтересами або охоплюють вузьку сферу діяльності, здатні діяти у більш широкому політичному просторі й агрегувати інтереси різних верств населення. Притому найбільші партії стають виразниками загальнонаціональних інтересів і слугують інструментами опосередкування запитів суспільства в процесі прийняття владних рішень на урядовому рівні [19, с. 70].

Видатний американський дослідник політичних партій Дж. Ла Паломбара виділяє чотири елементи, які характеризують політичну партію: ідеологічний порядок; організаційний порядок, тобто відносно довгострокове об'єднання людей, що позначено такими особливостями, як національне, релігійне, локальне, іноді інтернаціональне; ставлення до влади (мета – завоювання і здійснення її); підтримка народу, включно до членства чи активного членства (активісти) в ній [31, с. 12; 8, с. 53]. Перший критерій (повномасштабність організації, що включає місцевий рівень) відрізняє партію від простої парламентської групи, що існує тільки на національному рівні, не маючи сформованої і постійної системи зв'язків з організаціями. Другий критерій (тривалість організації) дозволяє відрізнити партії від клієнтелістських груп, фракцій, кланів і камарилій, що зникають разом зі своїми засновниками і натхненниками. Третій критерій (прагнення до здійснення влади) дозволяє встановити різницю між політичними партіями і різними суспільно-політичними організаціями (профспілками, молодіжними й іншими організаціями). Безпосередня мета партій – оволодіння владою чи участь у її здійсненні. Партії висувають і намагаються реалізувати глобальні концепції розвитку чи перебудови суспільства. Четвертий критерій (пошук народної підтримки, особливо шляхом виборів) відрізняє партії від груп тиску, що звичайно не беруть участі у виборах і парламентському житті: вони лише впливають на партії, уряд, суспільну думку. Партії – це водночас: „Благо – тому, що вони є колективною силою у боротьбі за прогрес... Зло – бо організації обмежують можливості видатних особистостей, які в колективі змушені опускатися до загального середнього рівня” [16, с. 6].

А. Панеб'ярко зазначає, зокрема, що західно-європейські партії пристосовувалися до політичного середовища, яке трансформувалося (щоб забезпечити собі політичне виживання), еволюціонуючи від *систем солідарності* (коли мотивом приєднання індивідів до партії слугує почуття спільності ідеалів) до *систем інтересів* (коли індивіди виказують зростаючу потребу до самозбереження, навіть за рахунок компромісів в ідеалах) [32, с. 110]. Всеохоплюючі партії відійшли від традиційної ролі освіти і залучення людей до виборчих кампаній. Іншими словами, партії насамперед прагнули бути обраними. Щоб цього досягти, їм довелося розширити свою аудиторію за рахунок збільшення представників різних прошарків суспільства. Більш широка аудиторія означала швидший успіх на виборах. Суперечливі визначення масових і кадрових партій М. Дюверже відійшли у бік, поступившись місцем новим, важливішим питанням, необхідним для отримання якомога більшої кількості голосів. Система всеохоплюючих партій ще більше зміцнює інститут лідерства в партіях [30]. Разом з тим, багато партій, звикнувши до ролі постійної ланки в процесі прийняття державних рішень, найчастіше стали розглядати свою головну мету в боротьбі проти уряду, а не в завоюванні електорату. Підсиливши свою роль у доборі політичних еліт, партії деякою мірою втратили вплив на політичну соціалізацію громадян.

Досить відчутною тенденцією в багатьох західних демократіях стало зниження партійної ідентифікації. Р. Інглхарт вважає, що масова прихильність до давно укорієних ієрархічних політичних партій розмивається, не бажаючи надалі бути дисциплінованим військом, громадськість підходила до більш активних видів участі, кидаючи при цьому виклик елітам. Отже, хоча участь у виборах залишається на колишньому рівні чи знижується, люди беруть участь у політиці, застосовуючи більш активні, проблемно-специфічні методи [6, с. 22].

Отже, зміцнивши демократичні цінності в політичному житті своїх країн, політичні партії подекуди починають йти в тінь, підвищуючи шанси менш формалізованих і гнучких посередників у відносинах між населенням та владою. У самих партіях ці віяння часу стимулюють тенденції децентралізації і посилення ролі місцевих організацій, послаблення вимог до партійної дисципліни, розширення зв'язків з різноманітними неформальними об'єднаннями громадян, різними структурами громадянського суспільства. Всеохоплююча партія може добре діяти в умовах плюралістичної демократії, що дозволяє розвивати ідеологічні та представницькі ідентифікації. Ця модель демократії дає змогу розрізнити партії та їх програми лише за принципом опозиційності стосовно пануючої партії або коаліції. При всеохоплюючих партіях вибори не відіграють суттєвої ролі в контролі за владою, а опозиційність забезпечує захист прав меншості і контроль над урядовою більшістю. А демократії дедалі властива процедура легітимзації

політики партій. М. Примуш вважає, що майбутнє демократії можна пов'язати з тим, чи зуміє Європа стати єдиною і відкритою в умовах етнокультурного плюралізму і розмаїття форм суспільного життя в умовах, коли як загальний стандарт буде виступати воля у всіх сферах суспільства. Демократія має пронизувати всі сфери суспільного життя – і політичну, і сфери економіки та трудових відносин, культури, освіти, засобів масової інформації тощо. Вона має йти знизу доверху, спонукаючи до активної діяльності громадян, які усвідомлюють своє місце у суспільстві і відповідальність перед ним. Демократична модель далеко не ідеальна, але вона оптимальна для людського суспільства [19, с.71].

Джерела та література:

1. Баштанник В. Владний характер діяльності політичних партій як фактор становлення громадянського суспільства // Вісник УАДУ при Президентіві України. – 2001. – № 1. – С. 285-296;
2. Богомаз К. Багатопартійність в умовах відродження державності України (історіографія і джерельна база проблеми) // Український час. – 1993. – № 2. – С. 11-15;
3. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 560 с.;
4. Гаджиев К. Политическая философия. – Отделение экон. РАН; Науч.-ред. совет изд-ва „Экономика”, 1999. – 606 с.;
5. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. – М.: Академический Проект, 2000. – 558 с.;
6. Инглхарт Р. Постмодерн: Меняющиеся ценности и изменяющиеся общества // ПОЛИС. – 1997. – № 4. – С. 6-32;
7. Лафонтен О. Общество будущего. Политика реформ в изменившемся мире. – М.: Международные отношения, 1990. – 168 с.;
8. Литвин В. Партія як форма політичної організації суспільства // Політика і час. – 1992. – № 1. – С. 52-59;
9. Максимець Б. Політичні партії і партійні системи в суспільно-політичному процесі // Вісник НАНУ при Президентіві України. – 2004. – № 4. – С. 378-384;
10. Мельниченко В. Політичні партії на правовій орбіті // Віче. – 1996. – № 12. – С. 50-64;
11. Михельс Р. Социология политической партии в условиях демократии // Диалог. – 1990. – № 5. – С. 3-56;
12. Нідермайер О. Внутрішньопартійна демократія // Політичні партії в демократичному суспільстві / Й.Тезінг, В.Гофмайстер. – К.: Віпол, 1997. – С. 23-40;
13. Оксак О. Платформи політичних партій: зміст та критерії порівняльного аналізу // Нова політика. – 2000. – № 2. – С. 12-16;
14. Основи політичної науки. Політичні процеси, системи та інститути / За ред. Б.Кухти. – Львів: Кальварія, 1997. – Ч. 2. – 288 с.;
15. Острогорский М. Демократия и политические партии. – М.: РОССПЕН, 1997. – 639 с.;
16. Поздняков В. Політичні партії: вчора і сьогодні // Історія в школі. – 1999. – № 11. – С. 6-9;
17. Політологія: історія та методологія / В.П. Андрущенко, В.Т. Антоненко, Л.О. Ануфрієв та ін.; За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – 632 с.;
18. Примуш М. Демократія і політичні партії // Віче. – 2000. – № 10. – С. 134-144;
19. Примуш М. Демократія і багатопартійність // Політика і час. – 2001. – № 2. – С. 65-71;
20. Примуш М. Партії і влада // Політика і час. – 2000. – № 11 – 12. – С. 94-100;
21. Примуш М. Політичні партії: взаємодія з інститутами політичної системи // Віче. – 2000. – № 4. – С. 122-139;
22. Примуш М., Нагорняк Т. Конституціоналізація політичних партій. // Людина і політика. – 2004. – № 2. – С. 18-22;
23. Саміло Г. Політичні партії як складова частина політичної системи демократичної системи // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 4. – С. 95-97;
24. Соколов В., Рябіка В. // Сучасна цивілізація: гуманіт. аспект: Зб.наук. пр. – К.; 2004. – С. 229-234;
25. Фесенко В. Воздействие избирательной системы на роль политических партий в развитии демократии в Украине. – Режим доступа: <http://www.dep.kiev.ua/confer/.html>;
26. Шведа Ю. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. посібник. Львів: Тріада плюс, 2004. – 528 с.;
27. Шмачкова Т. Мир политических партий // ПОЛИС. – 1992. – № 1/2. – С. 226-233;
28. Blondel J. Political Parties, a Genuine Case for Discontent? – London: Windowood House, 1978. – 237 p.;
29. Duverger M. Political Parties: their organization and activity in the modern state. – N.Y., 1963. – 221 p.;
30. Kirchheimer O. „The Catch-All Party” // The West European Party System / Ed. by P. Mair. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – P. 50-56;
31. LaPalombara J. Politics within Nations. – Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1974. – 625 p.;
32. Panebianco A. Political Parties: Organization and Power. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – 296 p.

Vitaliy Semenko

Political Party as an Institute of Democratic Representation

The article deals with the peculiarities and basic features of the notion “political party”. Its basic definitions, conclusions of outstanding theorists, which were engaged in research of political parties, have been in details analyzed. Also connection of a party, as institute of intermediary between a civil society and state is shown. It is revealed the basic theoretical and methodological approaches of leading domestic and foreign scientists to a subject of the analysis. As world experience confirms the important role during changes of the modern world is played by political parties, therefore their role during the period of transformation and modernization processes is shown.

Key words: political party, democracy, political system, party organization.